ШАЙЛООГО БАЙКОО ЖҮРГҮЗҮҮ МИССИЯСЫ

ТҮРК МАМЛЕКЕТТЕРДИН ПАРЛАМЕНТТИК АССАМБЛЕЯСЫ

Мөөнөтүнөн мурда парламенттик шайлоо,

Азербайжан Республикасы

2024-жылдын 1-сентябры

БИЛДИРҮҮ

Азербайжан Республикасынын Милли Межлисинин (Парламентинин) чакыруусу боюнча Түрк мамлекеттеринин Парламенттик ассамблеясынын (ТүркПА) Шайлоого байкоо жүргүзүү миссиясы (мындан ары – Миссия) 2024-жылдын 1-сентябрында Азербайжан Республикасында мөөнөтүнөн мурда өткөн парламенттик шайлоого кыска мөөнөттүү мониторинг жүргүздү. Миссиянын курамына Казакстан жана Түркия парламенттеринин мүчөлөрү жана өкүлдөрү, ошондой эле ТүркПА Катчылыгынын өкүлдөрү кирген.

2024-жылдын 1-сентябрындагы кезексиз парламенттик шайлоо Азербайжан Республикасынын бардык эгемендүү аймактарында өткөрүлгөн биринчи парламенттик шайлоо болду.

Азербайжан Республикасында парламенттик шайлоолор негизинен Конституция жана Шайлоо кодекси, ошондой эле Борбордук шайлоо комиссиясынын (БШК) жоболору менен жөнгө салынат. Шайлоо кодекси деталдуу жана бардык шайлоолорду жана референдумдарды жөнгө салат. Азербайжан адам укуктары жана шайлоого байланышкан негизги эл аралык жана аймактык документтердин катышуучусу болуп саналат.

Азербайжанда 125 депутаттан турган бир палаталуу парламент бар. Азербайжан Республикасынын Милли Межлисинин мүчөлөрү 125 бир мандаттуу шайлоо округунан жөнөкөй көпчүлүк добуш менен беш жылдык мөөнөткө шайланат.

Шайлоону БШК, туруктуу негизде иштеген 125 аймактык шайлоо комиссиялары (АШК) жана 6343 участкалык шайлоо комиссиялары (УШК)

өткөрдү. Кошумча УШКлар да убактылуу негизде түзүлдү. Парламенттик шайлоодо өлкөдөн тышкары добуш берүү өткөрүлбөйт.

Бардык шайлоо комиссиялары туруктуу орган болуп саналат. БШКнын, АШКнын жана УШКнын беш жылдык мөөнөткө шайлануучу/дайындалган 18, 9 жана 6 мүчөсү бар. БШКнын бардык мүчөлөрүн парламент шайлайт. БШК АШКнын мүчөлөрүн дайындайт, алар өз кезегинде тиешелүү УШКнын мүчөлөрүн дайындайт. Бардык шайлоо комиссияларында парламенттик көпчүлүктүн, парламенттик азчылыктын өкүлдөрүнө жана көз карандысыз талапкер катары шайланган парламентарийлерге үч бирдей квота сакталат. Шайлоо комиссияларынын төрагалары парламенттик көпчүлүктү, ал эми эки катчынын ар бири парламенттик азчылыкты жана көз карандысыз талапкер катары шайланган парламентарийлерди билдирет.

АШК шайлоолорду жана референдумдарды жалпы даярдоого жана өткөрүүгө жооптуу, төмөнкү деңгээлдеги комиссиялардын ишине жетекчилик кылат. БШК шайлоо процессинин бардык этаптарында негизги ролду ойнойт. БШКнын 18 мүчөсүнүн төртөө аялдар түзөт.

АШКлар шайлоо процессин башкарат жана өз аймактарында добуш берүүнүн жыйынтыктарын аныктайт. УШКлар шайлоочулардын тизмелерин бекитет жана тактайт, добуш берүүнү өткөрөт жана шайлоо участкаларында добуш берүүнүн натыйжаларын аныктайт.

Шайлоочуларды каттоо пассивдүү. Сот тарабынан аракетке жөндөмсүз деп табылган адамдарды кошпогондо, 18 жашка толгон Азербайжан Республикасынын жарандары шайлоо укугуна ээ. Азербайжанда 5 жылдан кем эмес туруктуу жашаган жарандыгы жок адамдар да добуш берүүгө укуктуу. БШКнын маалыматы боюнча, шайлоочулардын тизмесине шайлоого катышууга укуктуу 6 миллион 421 миң 960 шайлоочу катталган.

Шайлоого катышууга укугу бар Азербайжан Республикасынын жарандары Азербайжан Республикасынын Милли Межлисинин депутаты болуп шайлануунга укуктуу. Кош жарандыгы бар, башка мамлекеттердин алдында жоопкерчилиги бар жана мурда оор кылмыш жасагандыгы үчүн соттолгон, аткаруу жана сот органдарында кызмат өтөгөн, илимий, педагогикалык жана чыгармачылыктан башка акы төлөнүүчү иш менен алектенген адамдар аракетке жөндөмсүз деп табылган. Соттун чечими боюнча эркиндигинен ажыратылган жерлерде жазасын өтөп жаткан диний ишмерлер парламенттик шайлоого талапкер боло албайт.

Талапкерлер саясий партиялар жана алардын коалициялары, шайлоочулардын тобу тарабынан же өзүн-өзү көрсөтүү жолу менен көрсөтүлүшү мүмкүн. Болочок талапкерди ал көрсөтүлгөн шайлоо округунан чогултулган шайлоочулардын 450дөн кем эмес колдору колдоого тийиш. Шайлоочу бирден ашык талапкерди колдой алат. Бир адам бир гана округдан талапкер болуп чыга алат. Талапкер шайлоо күнүнө 10 күн калганга чейин сынактан баш тарта алат. Каттоо этабы аяктаганга чейин кезексиз парламенттик шайлоого 1052 талапкер катталган.

Шайлоо алдындагы үгүт шайлоо күнүнө 23 күн калганда башталып, добуш берүү башталганга 24 саат калганда аяктайт. Шайлоо күнү жана анын алдындагы күнү үгүт жүргүзүүгө тыюу салынат.

Мыйзам бардык катышуучулар үчүн үгүт өнөктүгүнүн бирдей мүмкүнчүлүктөрүн камсыздайт. Шайлоо алдындагы үгүт иштери катталган талапкерлер, алардын ыйгарым укуктуу өкүлдөрү жана ишенимдүү адамдары, катталган талапкерлерди көрсөткөн партиялар же партиялардын коалициялары, алардын ыйгарым укуктуу өкүлдөрү жана ишенимдүү адамдары тарабынан жалпыга маалымдоо каражаттары, коомдук иш-чаралар, басма сөз, аудиовизуалдык, үгүт материалдары жана башка материалдарды таратуу аркылуу жүргүзүлүшү мүмкүн. Басма жана аудиовизуалдык үгүт материалдарында буйрутма берген жана бул материалдарды даярдаган уюмдар, тиражы жана чыгарылган датасы жөнүндө маалыматтар камтылууга тийиш.
Мыйзам сөз эркиндигин, ЖМКнын эркиндигин жана маалыматка жетүү укугун кепилдейт. ММК бардык талапкерлерге бирдей шарт түзүп бериши керек.

Мыйзам жарандардын жана эл аралык байкоочулардын байкоосун камсыздайт. Жергиликтүү байкоочулар өз демилгеси боюнча же катталган талапкерлердин, саясий партиялардын, саясий партиялардын коалицияларынын жана шайлоо чөйрөсүндө иштеген өкмөттүк эмес уюмдардын демилгеси боюнча байкоо жүргүзө алышат. Эл аралык байкоочулар, ошондой эле өлкөнүн бардык аймагында байкоо жүргүзүү үчүн кайрылган жергиликтүү байкоочулар БШК тарабынан аккредитацияланат. Шайлоо участкаларында байкоо жүргүзүүнү каалаган жергиликтүү байкоочуларды БШКлар аккредитациялайт.

ТүркПА Миссиясы өзүнүн байкоо программасынын алкагында Азербайжан Республикасынын БШК төрагасы Мазахир Панахов жана Азербайжан Республикасынын Тышкы иштер министринин орун басары Самир Шарифов

менен жолугушууларды өткөрдү. Жолугушуулардын жүрүшүндө миссияга кезексиз парламенттик шайлоого даярдыктар тууралуу маалымат берилди.

Шайлоо күнү Миссия Бакудагы, Шамахидеги жана Гобустандагы шайлоо участкаларында болду. Миссиянын мүчөлөрү шайлоо участкалары ачылгандан баштап, добуштарды санооого чейин добуш берүү
үнүн жүрүшүнө байкоо жүргүзүштү. Миссия шайлоонун жүрүшүнө көз салып, шайлоочулар, жергиликтүү байкоочулар жана шайлоо участкаларынын кызматкерлери менен жеринде баарлашты.

Добуш берүү күнү саат 08:00дөн 19:00гө чейин шайлоо участкалары иштеди. Шайлоо күнү тынч жана тартиптүү өттү. Миссия байкоого алынган шайлоо участкаларындагы добуш берүүнүн жалпы процессине оң баа берип, аны ачык жана уюшкандыкта деп мүнөздөдү. Миссия байкалган шайлоо участкаларында жергиликтүү байкоочулардын болушун белгилейт, бул ачык-айкындуулуктун жогорку деңгээлин камсыз кылууга өбөлгө түзгөн. БШКнын алдын ала маалыматы боюнча, шайлоого шайлоочулардын катышуусу болжол менен 37,27% түздү.

Миссиянын белгилешинче, шайлоону башкаруу органдары жакшы ресурстар менен камсыз болгон жана шайлоого даярдыкты натыйжалуу жүргүзүшкөн. Миссия БШКнын шайлоо процессинин катышуучуларын окутуу жана процесс боюнча коомчулуктун маалымдуулугун жогорулатуу боюнча ишин жогору баалайт.

Миссия ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү шайлоочулардын шайлоого катышуусуна көмөктөшүү жана шайлоо укуктарын камсыз кылуу боюнча чараларды оң белгилейт, анын ичинде шайлоо участкаларын Брайл шрифттери жана пандустар менен жабдуу, тандалган адамдын жардамы менен добуш берүү жана добуш берүүгө мүмкүнчүлүгү жок шайлоочулар үчүн көчмө урналар кирет. добуш берүү күнү шайлоо участкалары.

Миссия Азербайжандагы шайлоого эл аралык байкоо жүргүзүү үчүн каралган укуктук жана материалдык-техникалык шарттарды жогору баалайт.

Миссия өз ишинде ТүркПАнын “Шайлоого байкоо жүргүзүү жөнүндө” жобосуна жана тиешелүү эл аралык документтерге ылайык объективдүүлүктү, акыйкаттуулукту, айкындуулукту жана калыстык принциптерин карманган.

Миссия Азербайжан Республикасында 2024-жылдын 1-сентябрындагы мөөнөтүнөн мурда парламенттик шайлоо Азербайжан Республикасынын улуттук мыйзамдарына жана эл аралык шайлоо стандарттарына ылайык өттү деген тыянакка келет.